

Jó helyen lenni

Az oktatás és a kereskedelem fontos központjai mindig mágnesként vonzották az ambiciózus egyéneket, akik nyomot akartak hagyni a kultúrában. A középkortól kezdve a mesteremberek keresztülutaztak egész Európán, hogy katedrálisokat, palotákat építsenek, egyszer az egyik, másszor egy másik város gazdagságának vonzásában. Milánói kifaragó mesterek a Német Lovagrendnek építettek erődöket Lengyelországban; velencei építésszek és festők Oroszországba utaztak a cári udvar díszítésére. Még Leonardo, a kreativitás eszményképe is egyik mestert szolgáltatta a másik után, attól függően, hogy éppen herceg, pápa vagy király tudta álmait a legjobban finanszírozni.

Három alapvető okból is fontos az, hogy hol élünk. Először is olyan helyzetben kell lennünk, hogy hozzáférhessünk ahhoz a területhez, amelyen dolgozni szeretnénk. Az információ térben nem egyenletesen oszlik meg, hanem bizonyos földrajzi csomópontokba sűrűsödik. Korábban, amikor az információáramlás lassabb volt, ha valaki a fizika bizonyos ágait akarta tanulni, Göttingenbe ment, a fizika más ágai esetén Cambridge-be vagy Heidelbergbe. Egy feltörekvő mész számára, még az elektronikus információcsere mai káprázatos technikái mellett is változatlanul New York a legjobb hely, hogy első kézből tudja meg, mi történik a mészvilágban, vagy hogy többi mész milyen új stílusirányzatokat tart fontosnak. De nem New York a legjobb hely, ha oceanográfiát, közgazdaságtant vagy csillagászatot akar valaki tanulni. Iowában lehet a legjobban kreatív írást vagy rézkarckészítést tanulni, aneurális hálókról pedig Pittsburgh-ben tanulhat olyat az ember, amit sehol máshol.

A mintánkban szereplő gyakran költöztek olyan helyekre, ahol rendelkezésükre állt a számukra fontos információ: Subrahmanyan Chandrasekhar Indiából Cambridge-be hajózott, hogy fizikát tanuljon; Freeman Dyson csatlakozott Richard Feynmanhoz a Cornellén; Nina Holton Rómába ment bronzöntési technikákat tanulni. Elfordul, hogy nem az egyén választja meg a helyet tudásbízéséhez: A hely által kínált tanulási lehetőség kelti fel az egyén érdeklődését, aki ezt követően merül el a tartományban. Brenda Milner épp Montrealban volt, amikor D. O. Hebb neurológus tanítani kezdett a McGill Egyetemen. Hebb szemináriumai olyan nagy hatással voltak rá és férjére, hogy mindketten kutatási irányt váltottak, és Milner a terület egyik úttörője lett. Margaret Butler az Ar-

gonne National Laboratoriesnél dolgozott, amikor biokémiai kutatásokban először alkalmazták számítógépeket, és a tartomány iránti életre szóló érdeklődése azzal a lehetőséggel indult, hogy területen úttörő munkát végezhetett. Rosalyn Yalow azért kezdett érdeklődni a nukleáris medicina iránt, mert történetesen azon a helyen dolgozott, ahol az ilyen vizsgálatokhoz szükséges eszközök rendelkezésre álltak. Természetesen nem arról van szó, hogy a tudást egy helyen tárolják; inkább arról, hogy egy intézmény, egy helyi tradíció vagy egy konkrét személy birtokában van, aki történetesen azon a helyen él. A bronzöntés elsajátításában segíthet, ha látjuk, hogyan művelték ezt a régi itáliai mesterek, ha pedig valaki Hebbt a pszichológiát tanulni, akkor csak Montrealba kellett mennie.

Másodszor, a hely azért is járulhat hozzá a kreativitáshoz, mert az új ingerek nem egyenlően oszlanak meg. Bizonyos környezetben sokkal sűrűbb az interakció, és ezek több izgalmat, nagyobb gondolati pezsgést biztosítanak; ennélfogva a konvencióktól eleve elszakadni kész személyt arra késztetik, hogy még szívesebben kísérletezzon új dolgokkal, mint akkor, ha egy konzervatívabb, inkább elnyomó közegben maradt volna. A múlt század végén Párizs a világ minden tájáról odavonzotta a fiatal mészeket, akik olyan mámorító légkörben éltek, amelyben egymást váltották az új gondolatok, az új kifejezési formák és az új életmódok, ennek révén aztán további újdonságok születtek. Az író Richard Stern pontosan leírja, mennyire függhet egy mész ihlete az ilyen sokféleségtől:

Fiatal koromban, mikor Hemingwayt, Fitzgeraldot és a többieket olvastam, azután sóvárogtam, hogy külföldre mehessek. És amikor eljutottam oda, rendkívül izgalmas élmény volt, hogy új emberré válhattam, elszakítva mindent, ami addig megkötött. Felfigyeltem mindenre, ami más volt. Nagyon fontos volt felfedezni a különbségeket. Fontosak voltak a nyelvek, még úgy is, hogy nem igazán voltam jó belük. Mindent másképp mondtak, másképp fejeztek ki. Nekem ez rendkívül izgalmas volt. Amikor először külföldre mentem, huszonegy éves voltam, naplót kezdtem vezetni, amit maig vezetek. Leginkább azért írtam, hogy ne buggyanjak meg - mert annyi benyomás ért. Ha le tudom írni, nem kell aggódnom miatta. Szóval bizonyos szempontból ezért is volt fontos, hogy voltam külföldön.

Egy elméleti fizikus, mint például Freeman Dyson számára nélkülözhetetlen a környezet szobákban dolgozó munkatársaitól érkező stimuláció. A tudomány még a mészetenél is közösségibb dolog, amennyiben